

ÇAĞDAŞ EBEVEYNLİĞİ KÜLTÜREL BELLEKTE ARAMAK: DEDE KORKUT HİKÂYELERİ ÖRNEĞİ

Cafer ÖZDEMİR¹

Geliş: 05.05.2020 / Kabul: 13.08.2020

DOI: 10.29029/busbed.731968

Öz

Bu çalışmanın amacı Türk aile yapısının geçmişten günümüze gelen sağlam yapısına tekrar kavuşması, eksik yönlerinin ortaya konulması açısından çağdaş ebeveynlerin kültürel belleği merkeze almalarını amaçlamaktadır. Bunun için kültürel bellekte aile kavramı ile ilgili zengin verilere sahip Dede Korkut hikâyeleri örneklem olarak alınmıştır. 2018 yılında UNESCO tarafından İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesine dâhil edilen Dede Korkut mirasının, günümüz dünyasında Türk toplumunda çağdaş ebeveynlik algısının yeniden inşa edilmesinde ilham kaynağı olabileceği bir teklif olarak sunulacaktır. Hikâyeler kültürel bağlamda anne ve baba rollerini, aile kurma biçimlerini, aile içi ilişkileri, sahip olunması gereken değerleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini, aileyi koruma, çocuk eğitimi vs. ihtiva etmektedir. Bu bağlamda hikâyeler, günümüz ebeveynlerine, değişen dünyada ebeveynlik algılarını oluşturmada yol gösterici olacaktır. Değişen dünya şartları ile kültürel bellekte yer alan unsurlar harmanlanarak hem millî bir kimliğe sahip hem de modern dünyanın gereksinimlerine uygun anne baba davranış kalıpları oluşturulacaktır. Bu açıdan çalışma, ebeveynlerin günümüz davranış ve görevlerinin kaynaklarını kültürel köklerinde bulma açısından önem taşımaktadır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Veri toplama işlemi doküman analizi tekniği ile yapılacaktır. Kaynak eser olarak 16. yüzyılda yazıya geçirildiği tahmin edilen, Oğuz Türklerinin yaşamını anlatan Dede Korkut hikâyeleri esas alınacaktır. Bu eserde yer alan ebeveyn davranışları içerik analizi

¹ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, cafer.ozdemir@omu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5794-5828>.
Bu makale 05.03.2020 tarihinde düzenlenen 6. Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş şeklidir.

yapılarak tasnif edilecek ve çağdaş ebeveynlerin kültürel belleği oluşturan bu malzemelerden nasıl yararlanması gerektiği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Hikâyeleri, kültürel bellek, çağdaş ebeveynlik, değişim.

CONTEMPORARY PARENTRY SEARCHING IN CULTURAL MEMORY: EXAMPLE OF DEDE KORKUT STORIES

Abstract

The aim of this study is to reintroduce the solid structure of the Turkish family structure from the past to the present, and aim to put the cultural memory in the center of contemporary parents in terms of revealing the missing aspects. For this reason, Dede Korkut stories with rich data about the concept of family in cultural memory were taken as samples. The heritage of Dede Korkut, which was included in UNESCO's list of the Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2018, will be presented as an inspiration for the rebuilding of contemporary parenting perception in Turkish society. Stories in the cultural context of the role of mother and father, forms of family building, family relations, values to be possessed, gender equality, family protection, child education, etc. contains. In this context, the stories will guide the present-day parents in constructing their perceptions of parenting in a changing world. The changing world conditions and the elements in the cultural memory will be blended to create parental behavior patterns that have both a national identity and the needs of the modern world. In this respect, the study is important in terms of finding the sources of parents' current behavior and duties in their cultural roots.

Qualitative research method will be used in the study. Data collection will be done by document analysis technique. Dede Korkut's stories, which are supposed to be written in the 16th century, are based on Oguz Turks' life. Parental behaviors in this work will be classified by content analysis and how contemporary parents will benefit from these materials that make up cultural memory will be emphasized.

Keywords: Dede Korkut Stories, cultural memory, contemporary parenting, change.

Giriş

Aile, bir milletin var oluşunun ve gelecekte yaşama kudretine sahip olmasının yegâne teminatıdır. Aile yapısı güçlü olan ve bu yapıyı koruyan toplumlar kültürel dinamiklerini yaşatabilir, sorunlarını en hasarsız biçimde

atlatılabilir, geleceğe ait planlamalarını ve hayallerini gerçekleştirebilirler. Bu bağlamda geçmiş tecrübelerle sahip olan ve kaynaklarını kendi köklerinden alan toplumlar yaşadıkları mekâna zamanla kök salarlar. Bu açıdan “kökü mazide olan âti” anlayışı, sağlam bir aile ve toplum düzeninin ilk hareket noktası olarak görülmelidir.

Türk toplumunun Orta Asya’da başlayan varlığı, günümüzde dünyanın değişik yerlerinde devam etmektedir. Türkiye’de yaşayan Türkler bu varlık mücadelesini en çetin sınavlarla vermiş ve hâlâ vermeye devam etmektedir. Türkiye gibi bir coğrafyada yaşamak her anlamda güçlü olmayı zorunlu kılmaktadır. Özellikle küreselleşen ve bu yüzden değerler sisteminin, aile yapılarının altüst olduğu günümüz dünyasında toplumların değerlerini korumaları için özel çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Bu değerlerden en önemlisi de hiç şüphesiz ailedir. Ailenin kuruluş aşaması, aile içi ilişkiler, çocuk eğitimi, toplumsal normların aktarımı, beslenme kültürü, giyim tarzı, geçimi sağlama şekli, yaşam biçimi, sözlü kültürün yaşatılması, inanç tarzı gibi çeşitli özellikler Türk aile yapısının değerli gördüğü temel dinamikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dinamiklerin yaşatılması Türk aile yapısının korunması açısından zaruridir.

Toplumlar geleceğe ait planlamalarını ve hayallerini ancak istedikleri tarzda bireyler yetiştirmeye ve bu bireylerden oluşan ailelerle gerçekleştirebilir. Bu bakımdan geçmiş kültürel mirası devralan aileler, bunu sağlıklı bir şekilde geleceğe aktararak toplumlarının var olma mücadelesinin temel taşı oluştururlar. Doğal seyir bunu gerektirmekle birlikte küreselleşen dünyada etkileşimin hızla artması, toplumların değerler sistemini ve aile yapılarını korumalarını zorlaştırmıştır. Bu nedenle yaşantımızda yer edinen “çağdaşlık” kavramını yeniden değerlendirip aile ile bağını ortaya koymak gerekir. Çağdaşlık kavramı, günümüzde geleneksel değerleri ve kültürel kabulleri etkileyerek ailenin kuruluşu, aile içi ilişkiler, çocuk eğitimi, toplumsal mirasın aktarımı, beslenme kültürü, giyim tarzı, geçimi sağlama şekli, inanç tarzı gibi pek çok konuda önemli değişimler yaşanmasına neden olmaktadır.

Çağdaşlık, modernizm kavramını çağırırsa da aralarında büyük farklar vardır. Çağdaşlık, insanın kendini ve çevresini anlama serüveninde, hayatını kolaylaştırmasında yeni gelişmelerden faydalanmayı öngörürken, modernizm ise insan yaşamında tüketimi merkeze alan bir hayatı incelemektedir. Değişen dünya şartlarına uyum sağlamayı, bu açıdan yeni bilgileri insan yaşamına dâhil etmeyi çağdaşlık bağlamında değerlendirmek mümkündür. Burada çağdaşlığın kültürel bellekle çatışıp çatışmayacağı, ikisi arasında nasıl bir uyum sağlanacağı soruları

günümüz dünyasının bir problemi olarak öne çıkmaktadır. Toplumun tüm kurumlarında olduğu gibi aile kurumunun değişen dünyada yeni bilgiler ışığında kendini yenilemesi gerekmektedir. Fakat bu süreçte toplumun kültürel dinamiklerini tanınmasının, çağdaş anlayışları yorumlar ve yaşamın merkezine alırken toplumsal belleğe göz atmasının büyük faydası vardır. Çünkü yaşanan zamanda bozulan ve bu nedenle eleştirilen iletişim kalıplarının, eğitim yöntemlerinin, toplumsal normların ve değerler sisteminin orijinal ve dikkate değer örneklerini bu bellekte bulmak mümkündür. Kimi zaman unutulmakta olan değerlerin, yeni bir bilgi, çağdaş bir yorum olarak insanların karşısına getirilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu yüzden toplumların kendilerini tanımaları, değişen dünyanın modern fikirlerini benimsemeden kendi kültürel dinamiklerini yoklamaları gerekmektedir. Türk toplumunun geçmiş değerler sistemi incelendiğinde, bugün çağdaş anlayışlar olarak sunulan “kendini gerçekleştirme, mutlu olma, iyi bir anne ve baba olma, sosyalleşme, aile içi iletişim, saygı, sevgi” gibi pek çok değerın kültürel belleğinde var olduğunu görmekteyiz. Bunların pek çoğunu günümüze kadar gelmeyi başaran edebî eserlerimizde bulmak mümkündür.

Kültürel belleğin aktarımı ve gelecek nesillerin yetişmesinde doğrudan etkili olan kişiler anne ve babalardır. Muhatap kitle olan çocuklar ve gençler, günümüz dünyasında çok çeşitli uyaranla karşılaştıkları için sosyalleşme ve kültürel unsurları benimseme sürecinde büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Bu zorluğun farkında olan ve ideal fertler yetiştirme arzusunda olan ebeveynler, bazen modern çağın ve anlayışın dikte ettiği kurallara uyarak yanlış kararlar verebilmektedir. Bunda büyük çoğunlukla hayatı maddi açıdan algılamannın, sosyal statüsü yüksek ve çok para kazandıran meslek tercihlerinin etkisi bulunmaktadır. Bu sığ görüşün yeni yetişmekte olan nesillere mutluluk getirmeyeceği, onlara yeteneklerini ortaya koyma imkânı vermeyeceği açıktır. Bu yüzden bireyin kendini gerçekleştirebileceği, sosyalleşme sürecine dâhil olabileceği, becerilerini ortaya koyabileceği, sorumluluk alabileceği, ailesine ve toplumuna değer katabileceği bir sürecin inşa edilmesi gerekir. Bu yüzden ebeveyn yeterliliklerinin sorgulanması, onların ideal bir fert ve toplum yaşantısına ait yargılarının ortaya konulması gerekir.

Günümüzde sarsılmış Türk aile yapısının tekrar güçlenebilmesi için yeni bilgilerin yanında kültürel belleğin hatırlatılmasına, yaşama aktarılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ebeveynlerin bocalamalarının, istedikleri niteliklere sahip bireyler yetiştirememelerinin temelinde cinsiyetlerine uygun olarak bireye nasıl yaklaşacaklarını bilememelerinin büyük etkisi vardır. Dolayısıyla günümüz anne ve babaları, geleceğin sağlam ve yetenekli bireylerini yetiştirirken kendilerinden

önceki kültürel tecrübeye sahip olmalıdırlar. Çünkü onların başarılı olabilmeleri günümüz bilgisi ile bu tecrübeyi harmanlamalarına bağlıdır. Aile çocuk yetiştirmede hem kendisine aktarılan kültürel belleği hem de çağdaş yaşamın yeni bilgilerini kullanma becerisine sahip olmalıdır. Böylelikle günümüz toplumunda yeni bir birey modeli ortaya konulmuş olacaktır. Bu model, toplumunun değerleri ile çağdaşlık arasında bocalamayan, kültürel belleği ile dünya değerlerini iç dünyasında yerli yerine oturtan bir algılayışa sahip olmalıdır.

Değişen dünyada ebeveynlerin yeterliliklerini ve rollerini tartışmak, aslında onların yetiştirdiği bireylerin sınırlarını çizmemize yardımcı olacaktır. Çocuk yetiştirme sürecinde aileler evlatlarında bazı davranış kalıplarını ve yeterlilikleri görmek isterler. Bu durum büyük oranda toplumsal belleğin aktarımı ile ilgilidir. Bu süreçte bireye çeşitli sorumluluklar yüklenir, onlara dürüstlük, kahramanlık, insanlara faydalı olma, yalan söylememe, saygı ve sevgi gibi çeşitli değerler öğretilir; kendi başlarına nasıl ayakta duracakları talim ettirilir; ileriye dönük hedefler aşılır; zamanın şartları ve donanımları çerçevesinde çeşitli yetenekler kazandırılmak istenir ve uygun bir eş bulma ve aile düzeninin yaşanılan hayatın en önemli unsurları olduğu kavratılmaya çalışılır. Dede Korkut hikâyelerinde karşımıza çıkan ebeveynler, burada saydığımız nitelikleri bireye aktarma açısından günümüz ebeveynlerine benzerler. Bu konuda oldukça başarılıdırlar. Bu açıdan günümüz ebeveyn davranışlarının neye göre şekilleneceği sorgulanırken hikâyelerde yer alan anne baba davranışlarının model olabileceği unutulmamalıdır. Bu açıdan günümüz anne ve babalarına, kültürel bellekte ebeveynliğe ait neler olduğu, bu bilgileri nasıl kullanacaklarının yolları öğretilmelidir.

Bu hikâyelerin niçin inceleme konusu yapıldığı M. Fuad Köprülü'nün eserle ilgili şu sözlerinde açıkça ortaya çıkar: "Türk edebiyatının bütün eserlerini terazinin bir kefesine, Dede Korkut'u öbür kefesine koysanız yine Dede Korkut ağır basar." Bunun yanında bu kültürel mirasın 2018 yılında UNESCO tarafından "Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği" adı altında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne girmesi de eserin farklı açılardan incelenmesini zorunlu kılmıştır. Eserin çok katlı derinliklerine inildikçe, hem kültürel dünyamızın hem de Oğuz toplumunun teşekkülünde belirli rol oynadığını; Oğuz toplumunda yaşayan insanların toplum içinde gelişme yollarını ortaya koyduğu (Abdulla, 1997: 13) görülür. Bireyin hangi aşamalardan geçerek toplumun bir ferdi olduğu, insanın bireysellikten toplumsallığa geçişinin nasıl kurgulandığı açıkça belirtilmektedir.

Sözlü gelenek hem kültürel belleği gelecek kuşaklara aktarmakta hem de bireyin sosyalleşmesini sağlamakta ve olaylara farklı yönlerden bakma deneyimi kazandırmaktadır. Bu gelenek, uzun yıllar içerisinde toplum hafızasında sürekli güncellenerek değişime uğrar, aynı zamanda ideal bireyin hangi niteliklere sahip olması gerektiğinin çerçevesini çizer. Bireyin toplumun istediği şekilde yetişmesi, ideal ailenin ve toplumun oluşmasına imkân tanır. Bu bağlamda okullaşmanın olmadığı, eğitim öğretimin kısıtlı olduğu dönemlerde sözlü gelenek, insanın toplumun bir ferdi olması ve zihinsel olgunlaşmasında doğrudan bir etkiye sahiptir. Çalışmada sözlü geleneğin bir ürünü olan, fakat daha sonra yazıya geçirilen Dede Korkut hikâyeleri Türk aile yapısı perspektifinde incelenmiş ve yaklaşık yedi yüz yıl önceki Türk aile yapısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Hikâyelerde geçen anne baba rolleri, aile kurma biçimleri, aile içi ilişkiler, toplumsal cinsiyet eşitliği, aileyi koruma yöntemleri ve çocuk yetiştirme ilkeleri tespit edilmiş ve bunların günümüz ailesi için yol gösterici olabileceği vurgulanmıştır. Hikâyelerde yer alan kişilerin benlikten kimliğe ve kişiliğe geçiş süreçleri belirli bir düzende ve çeşitli imtihanlarla gerçekleşmektedir (Çetinkaya, 2015). Bu süreci o dönemin aile ve toplumu kapsayan değerler sisteminin oluşturduğunu görürüz. Süreçten geçen kişiler devletlü oğul olarak başladıkları yolculuklarını kültürel belleği taşıyan erenle tamamlamakta ve sosyalleşmeleri gerçekleşmektedir. Anne ve babanın ilk olarak bu sürece katkı sağladığı, toplumun ise süreci desteklediği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Muharrem Ergin'e göre hikâyelerde aile çok sağlam bir yapıdadır. Tek eşle evlilik esastır. Çocuğu olmayanların bile ikinci defa evlendikleri görülmez. Kadınlara çok saygı gösterilir. Gerekirse kocalarına akıl öğretirler. Çok güçlü bir ana sevgisi vardır. Babalar da çocuklarına çok düşkündürler. Karı kocanın karşılıklı davranış ve seslenişleri içtendir ve birbirlerine karşı saygılıdırlar. Aile başkanı erkek olmakla birlikte koca baskısı yoktur. Çocukların ana babaya saygısı mutlaktır. Babanın bir sözü iki edilmez. Anne hakkını Tanrı hakkı olarak görürler. Ahlak kuvvetlidir, namus için canlarını verirler. Zamanı gelince çocuklarını evlendirirler (Ergin, 2014: 27-28).

Bir insanın yetişmesinde aile önemli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Ailede öğretilenlerin küçük gruplarda ve toplumda bir karşılığı olmadığı sürece verilen eğitimin içselleştirilmesi mümkün değildir. Bu yüzden değişen dünyada ebeveyn davranışlarını inşa ederken bunu toplumsal birliktelikle yapmak mümkündür. Bunun yanında ebeveynlerin öğüt odaklı bir eğitim anlayışından model anlayışına yönelik, bireyin bağımsız düşünce ve planlarını destekleyen, onlara sorumluluk veren bir yaklaşıma yönelmeleri gerekmektedir. Kendisine güvenilen, bağımsız şekilde kararlarını alabilen, yeri geldiğinde büyük ödüllerle

teşvik edilen bireylerin daha başarılı olacakları, özgüven kazanıp sosyalleşme sürecini daha hızlı gerçekleştirebilecekleri unutulmamalıdır. Dede Korkut hikâyelerinde yer alan ailelerin büyük çoğunlukla bireyin bağımsızlığına önem verdikleri, onu sürekli teşvik ve taltif ettikleri, toplumca desteklendikleri görülür. Aşağıdaki başlıklarda hikâyelerde yer alan ebeveyn davranışlarını tespit edip kültürel belleğin günümüz ebeveynlerine nasıl ilham kaynağı olabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.Aile Kurma

Aileye önem veren Türk toplumunda ailenin kuruluşuna da özen gösterilir. Çünkü sağlam bir ailenin temelleri öncelikle birbirlerine uygun fertlerin bir araya getirilmesi ile başlar. Kadın ve erkekten oluşan yeni yuvada “eş seçimi”nin geçmişten günümüze çok da değişmediği görülür. Oysa yakın zamana kadar yapılan evliliklerde uzun yıllar evlenecek bireylere söz hakkı verilmediği, bir anlamda zorunlu beraberliklerin gerçekleştirildiği görülür. Fakat son yıllarda anne ve babanın baskın olduğu, yeni yuva kuracak kız ve erkeğin pasif olması gerektiği algısı kırılmaya başlamıştır. Eş seçiminde evlenenlerin kendi tercihlerini yapması eski Türk yaşantısının aile kurmada değer verdiği ilkelerden sadece biridir. 12 ve 13. yüzyıllardaki eski Türk yaşamının önemli örneklerini günümüze yansıtan Dede Korkut hikâyeleri incelendiğinde aile kurmada anne, baba, çocuk ve çevre davranışlarına ait somut örneklerle rastlamaktayız.

Öncelikle eserin Mukaddime bölümünde Hakan’ın huzurunda Dede Korkut’un ağzından kadınların davranışlarına göre tasvir ve tasnif edilmesi, aile kurmada kadının ne kadar önemli olduğunu gösterir. Günümüzde “Yuvayı dışı kuş yapar.” atasözünün de desteklediği bu düşünce, hikâyelerin öncesinde erkek meclisinde dile getirilmektedir. Burada muhtemelen evlenmek arzusunda olanlara nasıl bir eş seçmeleri gerektiği Dede Korkut’un bu tasnifi ile anlatılmaktadır. Dede Korkut’un ifadesine göre ailede davranışlarına göre dört tip kadın öne çıkar: solduran sop, dolduran top, evin dayağı ve ne kadar söylersen bayağı (Ergin, 2014: 76-77). Burada bir olumlu kadın tipi vardır, diğerleri olumsuzdur. Olumsuz tiplerin tasvirlerinin sonunda hana hitaben söylenen “Onun bebekleri yetişmesin, ocağına bunun gibi kadın gelmesin.” sözleri sıklıkla ailede kadının önemine vurgu yapmaktadır. Olumlu tip tasvirinde ise bu ifadelerin olumlu yönü dile getirilmiştir. Burada bebek kavramına değinilmesi dikkate şayandır. Çünkü bebeği yetiştirecek, onu toplumun bir ferdi yapacak olan kadındır. Dolayısıyla kadının evini, eşini kısacası ailesini benimsemesi ve bu zihniyette olması onun iyi bir evlat yetiştirme gayreti içinde olacağını gösterir. Bu açıdan toplumsal bellekte iyi bir ailenin hangi niteliklere sahip olması gerektiği, bu kadın tasnifinde ortaya

konulmuştur. Olumlu kadın tipi olarak verilen, “evin dayacağı”/direği olarak zikredilen kadın tipi misafirperverlik kavramı ile anlatılır: “Ozan ivün tayağı oldur ki yazıdan yabandan ive bir konuk gelse, er adam ivde olmasa, ol anı yidürür içürür ağırlar azizler gönderür.” (Ergin, 2014: 76). Görüldüğü gibi kadın, eşi evde olmasa da evi ayakta tutar, misafir ağırlamada eksiklik göstermez. Tasnifte dile getirilen olumsuz kadın tiplerinin genel özellikleri şunlardır: *Solduran sop*, sabah kalkıp elini yüzünü yıkamadan sürekli yemek yer ve yine karnının doymadığını, yüzünün gülmediğini, giyecek bir şey bulamadığını söyler; kocasının ölmesini ve başka biriyle evlenmeyi arzu eder. *Dolduran top*, dürtülünce yerinden kalkar, elini yüzünü yıkamadan oba içerisinde öğleye kadar dolaşır ve dedikodu yapar. Öğleden sonra evine gelir, hayvanların evini dağıttığını görünce komşularına, komşu hakkının Tanrı hakkı olduğunu, evine niçin azıcık bakmadıklarını söyler ve onlarla çıkışır. *Ne kadar söylersen bayağı* olan tip ise eşi evde olduğu zaman misafir gelir ve eşi misafire yemek ikram etmek ister. Kadın ise yıkılacak evlerinde un elek olmadığını söyleyerek bahaneler üretir, yüzünü eşinden ters tarafa çevirir. İnatçıdır, bin kere söylense de eşinin sözleri kulağına girmez (Ergin, 2014: 76-77). Burada kadın davranışları üzerinden bir sınıflamaya gidilmiş ve kadının ailedeki konumu ortaya konulmuştur. Olumsuz kadın tiplerinin ortaya konulması, mevcut kadınların bunları örneklediği anlamına gelmez, aksine bu kadınlarla sağlam aile kurulamayacağına vurgu yapılmaktadır. Kadınlarda aranan özelliklerin misafirlik bağlamında verilmesi, aileyi yaşatacak kadının aynı zamanda toplumsal değerlere önem vermesi gerektiğine dikkat çekmek amacı taşımaktadır. Bunlara önem verdiğine hükmedilen bir eş, ebeveynlik görevini de iyi bir şekilde yerine getirecektir.

Dede Korkut ailelerinde çocukların istediği tarzda kızlarla evlenmelerine izin verilmektedir. Kan Turalı'nın babası, oğlunun isteği ile kız aramaya çıkar ve Trabzon tekürünün kızının maharetli ve cesur olduğunu görür. Fakat kızla evlenebilmek için canavarları alt etmek gerekmektedir. Babasının kız aramadan dönüşünde Kan Turalı onun elini öper ve “Canum baba mana yarar kız buldun mu?” diye sorar. Babası durumu oğluna anlatır, sonunda ölüm olduğunu bildiği hâlde Kan Turalı kızı almaya gider. Anne ve babasının gitmemesi yönündeki ısrarlarını dinlemez. (Ergin, 2014: 186). Kan Turalı'nın istediği kıza sahip olabilmesi, sonunda ölüm olabilecek büyük bir mücadeleyi gerektirir, fakat aile gitmesine razı olur. Kan Turalı canavarları öldürüp Selcen Hatun'u alır. Kan Turalı'nın hikâyenin başında ortaya koyduğu evleneceği kızın niteliklerine uygundur. Selcen Hatun; yiğitlikte ve maharetle Kan Turalı'ya denktir. Oğuz toplumu eş seçiminde bu denkliği gözetmiş ve erkek çocuğun istediği niteliğe sahip kız almak için elinden gelen tüm çabayı göstermiştir.

Kadın, eşine ve evine bağlılığı ile çocuk sahibi olması bağlamında toplumsal yapı içerisinde bir değere sahiptir. Kadın anne olarak sahiplenici, koruyucu, ödüllendiricidir. Aile içerisinde baba ile oğul arasındaki çatışmanın uzlaştırıcısıdır. Sorgular, sezgileri ve mantığı ile hareket eder (Çetinkaya, 2018: 149). Aynı zamanda cesareti ve yiğitliği ile düşmanla mücadele etme yeteneğine sahiptir. Gerektiği yerde evin içindedir, gerektiği yerde dışarı çıkmasını bilir.

2. Çocuk Sahibi Olma ve Çocuk Yetiştirme

Dede Korkut Hikâyeleri'nde çocuksuz olan kişilerin toplumda en ağır şekilde dışlandığını görüyoruz. Türk halk hikâyelerinde genellikle çocuk sahibi olmak isteyen ve bunun için yolculuğa çıkan padişah, vezir vb. kişilerin bir çeşme başında veya bir mezarlıkta iki rekât namaz kıldıktan sonra Hızır tarafından kendilerine verilen elmanın, eşleriyle paylaşılarak yenmesi neticesinde çocuk sahibi olduklarını da burada belirtmek gerekir (Irmak, 2016: 114-115). Bu yüzden çocuksuzluk, Türk toplumunda hoş görülmez ve evlenenlerden kısa sürede çocuk sahibi olmaları beklenir. Dirse Han'ın çocuksuzluğu Bayındır Han'ın ziyafetinde ortaya çıkmış ve çocuk konusunda net tavırlar ortaya konulmuştur. Hanın sözü ile şölene gelenlerden oğlu olan ak otağda, kızı olan kızıl otağda, hiç çocuğu olmayan kara otağda misafir edilmiştir. Burada erkek çocuğun öncelendiğini söylemek mümkündür, fakat kız çocuk sahibi olanların küçümsendiğini söyleyemeyiz. Göçebe yaşam kültürü doğal olarak güce önem verir, bu da erkek çocuk sahibi olma düşüncesini beraberinde getirmektedir. Hanın bu derecelendirmesi özellikle çocuk sahibi olmayanları çocuğa teşvik etmek, onları zorlamak amacı taşımaktadır.

Hikâyelerde çocuklara ad koyma kendilerini ispat ettikten sonra olur: "Ol zamanda bir oğlan baş kesme kan dökmese ad komazlar idi." (Ergin, 2014: 118). Boğaç Han, Bayındır Han'ın azgın boğası ile mücadele ederek cesareti ve akli sayesinde onun başını kesmiştir. Daha sonra "Oğuz bigleri gelüp oğlan üstüne yıgnak oldılar, tahsin didiler. Dedem Korkut gelsün bu oğlana ad kosun, bilesinçe alup babasına varsun, babasından oğlana biglik istesün, taht alı virsün didiler." (Ergin, 2014: 82). Bamsı Beyrek on beş yaşında iken beş yüz kâfire karşı gelip bezirganların mallarını kurtarır. Yaptığı iyiliği, kahramanlığı babasına söylemez, babası bezirganlardan öğrenince çocuğa Dede Korkut ad koyar. Burada yardımseverlik öne çıkarılmıştır. Ayrıca Bamsı'nın onların hediyelerini orada kabul etmemesi minnet etmeme duygusu konusunda bilinçli olarak yetiştirildiğini gösterir.

Hikâyelerde çocuk yetiştirme konusunda aileler cinsiyet ayrımı yapmaz, her iki cins de aynı önemi verirler. Bamsı Beyrek hikâyesinde Bamsı Beyrek yiğit bir kişi olarak yetiştirilir ve bu yiğit on beş yaşında kendisini ispat eder. Beşik kertmesi Banu Çiçek’i görmeyen Bamsı, onunla at yarışı, ok yarışı ve güreş yaparlar. Banu Çiçek ona “Mere yiğit menüm atımı kimse kiçdüğü yok, ohumu kimse yarduğı yok, imdi gel senün ile güreş turalum.” (Ergin, 2014: 123) der ve güreşte de Bamsı’yı iyice bunaltır. Görüldüğü gibi kız çocuk da kendisini koruyacak ve yaşam şartlarında mücadele edebilecek şekilde yetiştirilmektedir. Yeni yetişen bireyler göçebe yaşam kültürünün ihtiyaçlarına göre yetiştirilmekte ve bu sayede bireyler tek başına ayakta kalmayı başarmaktadır. Bunlar genellikle fiziki gücün ve zekânın kullanımına, kültürün edinilmesine dayanmaktadır. Bu açıdan hikâyelerde ebeveynlerin çocuk yetiştirmede toplumlarının ve bireylerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaya gayret ettikleri söylenebilir.

Boğaç Han hikâyesinde “Dirse Hanun hatunu oğlançuğumun ilk avidur diyü atdan aygır, deveden buğra koyundan koç kırdurdu, kanlu Oğuz biglerün toylayayım didi.” (Ergin, 2014: 86). Uruz’un esir oluşunun anlatıldığı hikâyede de anne Burla Hatun’un Uruz’un ilk avı diye benzer hazırlıklar yaptığı görülür (Ergin, 2014: 162). Çocukların ilk başarılarının çeşitli törenlere vesile olması ve bunu diğer insanlarla paylaşma, Türk ailesinin evladiyla övünme geleneğinin devamı olarak görmek gerekir. Burada övünme ve bunu toplumla paylaşma vesilesi olarak bir çocuğun sosyalleşme sürecinin bir basamağını oluşturan ve toplumun tasvip ettiği avcılık mevzu edilmiştir. Çocuğun avlanma becerisine sahip olması bunun topluma duyurulmasını ve çocuğun toplum tarafından motive edilmesini gerektirmektedir.

Dede Korkut hikâyelerinde kardeşler birbirlerine çok bağlı olarak yetiştirilir, aralarında derin bir saygı ve sevgi vardır. Kardeşlerden birinin esir olması veya ölmesi onların sosyal hayatını ve davranışlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Fakat bu davranışlar yine gelenek çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bamsı Beyrek düğünü zamanında kâfirler tarafından kaçırılınca anne ve babasıyla birlikte yedi kız kardeşi yas tutar. Küçük kız kardeşi su almaya gelince “...kardaş Beyrek diyü ağlar buzlar, toyun düğünün kara oldu diyü ağlar.” Bu yas on altı yıl boyunca devam eder (Ergin, 2014: 138-140). Anne ve babası da oğullarının kaçırılmasına çok üzülürler, hatta babasının ağlamaktan gözleri kör olur. Bu hikâyede kız kardeşlerin erkek kardeşe karşı aşırı sevgi ve saygıları ortaya konulduğu gibi diğer hikâyelerde erkek kardeşlerin de bu bağlılığı

gösterdiğini görmekteyiz. Hikâyelerde aile bireyleri arasında derin bir sevgi vardır ve bu sevgi olumsuz olaylarda daha çok belirginleşir.

“Alpların en belirgin özelliklerinden biri de aile fertlerine bağlılıklarıdır. Bu itibarla alplar, anne, baba ve kardeşleri için her türlü fedakârlığı göze alabilecek durumdadır.” (Duymaz, 2000: 114). Hikâyelerde kardeşler arasındaki saygı ve sevginin bir diğer örneğini Segrek hikâyesinde görmekteyiz. Uşun Koca'nın oğlu Egrek kâfire esir düşer. Ailesi bu durumu küçük kardeşinden saklar. Segrek yiğit bir delikanlı olunca ağabeyinin tutsak olduğunu öğrenir. Gizledikleri için annesine kızar ve ona “Ana hakkı Tanrı hakkı olmasayidi/Kara polat öz kılıcum tartayidüm/Gafillüçe görklü başun keseyidüm/Alça kanun yir yüzine tökeyidüm/Ana zalım ana” (Ergin, 1994: 226-227) diye seslenir. Kardeşini kurtarmaya karar verir. Aile onu evlendirip bu işten vazgeçirmek ister. Evlendiği gece kız ile arasına kılıcını koyar ve “...kılıcuma toğranayım, ohuma sançıluyım, oğlum toğmasun, toğar ise on yaşına varmasun, ağamun yüzün görmeyinçe, ölmüş kanın almayınca bu gerdege girer isem didi.” (Ergin, 1994: 226-228). Anasının ve babasının ısrarlarına rağmen düşüncesinden vazgeçmez. Kararlı olduğunu gören ailesi sonunda izin vermek zorunda kalırlar. Kardeşler karşılaşılır ve kardeş olduklarını anladıkları zaman Egrek kardeşini boynundan, Segrek de ağabeyinin elini öper (Ergin, 1994: 233). Aile bireyleri arasındaki güçlü ilişki ve bu uğurdaki kararlılık gerçekten dikkat çekicidir. Sahiplik duygusunun yansıması olan bu duygu aslında ebeveynlerden çocuğa intikal eder, ebeveynler de bu duyguyu yaşantılarında yer alan çeşitli olaylarda aşlamak isterler.

Türk ailesinde çocuklar baba ocağını yaşatacak, soyu devam ettirecek bireyler olarak görülür. Bu açıdan çocuğun varlığı kadar iyi yetişmiş ve akıllı olması da üzerinde durulan hususlardır. Bu niteliklere sahip çocuk anne ve baba için bir övünç kaynağı olurlar, onlarla gururlanırlar. Fakat çocuğun aile için gurur kaynağı olacak nitelikte ata binmesi, kılıç kullanması, kahramanlık yapması, cesur olması, ebeveyn ve kardeş sevgisine sahip olmasının topluma dönük yönlerinin de olduğu görülür. Bu nitelikte yetiştirilen bireylerin hem ailesine hem de toplumuna değer kattığı görülür. Kültürel belleğin çocukta görmek istediği bu nitelikler Dede Korkut ailelerinde açıkça ortaya konulur. Uruz'un tutsaklığının anlatıldığı hikâyede Kazan Bey şölen düzenler, yanlarında oturan dayısı ve kardeşlerine bakar, kendilerini ispat ettikleri için sevinir. Karşısında yer alan oğlu Uruz'a bakınca elini eline çalıp ağlamaya başlar. Bunu gören Uruz, babasının karşısına geçip bunun nedenini sorar. Babası: “Karşum ala bakduğumda seni gördüm/On altı yaş yaşladun/Bir gün ola düşem ölem sen kalasın/Yay çekmedün oh atmadun baş kesmedün kan dökmedün.” (Ergin, 2014: 154-155) der ve beylüğünü ona vermeyecekleri kaygısını taşıdığını belirtir. O zaman Uruz babasına

şöyle cevap verir: “A big baba/ Deveçe böyümişsin köşekçe aklun yok, Depeçe böyümişsin tarıça beynün yok, hüneri oğul atadan mı görür öğrenür, yohsa atalar oğuldan mı öğrenür, kaçan sen meni alup kâfir serhaddına çıkardun kılıç çalup baş kesdün, men senden ne gördümne öğrenem didi. Kazan Beg elin aline çaldı, kas kas güldi, aydur: A bigler Uruz hub söyledi.” (Ergin, 2014: 156). Bunun üzerine oğlunu alıp ava çıkar. Burada erkek çocuk eğitiminde babanın vazifesini oğlu açıkça belirtiyor. Ayrıca babanın eğitim konusunda eksikliğinin baba karşısında rahatlıkla söylenebildiğini görüyoruz. Genç bir bireyin herhangi bir konuda konuşturulmaması, fikir beyan etmesine izin verilmemesi söz konusu değildir. Toplumsal değerlerin ve düzenin devamı gibi önemli bir konuda evlat baba için uyarıcı olabilmektedir. Babanın savaş ve yiğitlik konusunda çocuklarına uygulamalı bir eğitim vermelerinin zorunluluğu bir gencin dilinden ifade edilmiştir (Özdemir, 2014: 180). Babalar, hata yaptıklarını çocuklardan duymuş olsalar da bu onlar için bir rencide nedeni olmamaktadır. Çünkü göçebe yaşam kültürü mert ve doğruyu her yerde söyleyebilen bir insan modelini esas alır. Bu niteliğe sahip olunması aslında övünülecek bir durumdur.

Eserin Mukaddime bölümünde çocuk eğitiminde ebeveynlerin rolü açıkça ortaya konulmuştur: “Kız anadan görmeyinçe öğüt almaz, oğul atadan görmeyinçe sufra çekmez.” (Ergin, 2014: 74). Çocukların da ailelerine karşı vazifeleri vardır. Hayırlı bir evlat olmak ve baba ocağını devam ettirmek bu vazifelerin önde gelenleridir: “Devletlü oğul kopsa ocağınun közidür.”, “Ata adını yoritmayan hoyrad oğul ata bilinden inince inmese yig, ana rahmine düşünce toğmasa yig, ata adın yorıdanda devletlü oğul yig.” (Ergin, 2014: 138-74). Oğuz toplumunda baba, törenin ve düzenin devamlılığını geleneksel bilgiyi oğula aktararak, ona toplumsal kuralları ve kahramanlık için gerekli bilgileri öğretmek gerçekleştirir. Babanın kültürel bellek temsiliyetinde gelenek, yaşam ve tecrübe öne çıkar. Bu çerçevede baba, oğlundan bazı davranışlar ve hünerler göstermesini bekler. Oğulun gösterdiği davranışlar baba açısından bir gurur vesile kabul edilir (Çetinkaya, 2018: 144). İster kız ister erkek olsun her iki cinsiyetteki çocuğa kültürel belleğin aktarıldığı ilk ortam ailedir. Ailede özellikle anne olarak kadının en belirgin vazifelerinden biri çocuklara temel kavramları ve ilk bilgileri vermektir. Dışarı adım atan çocukla baba alakadar olmakta, toplumda ve tehlike karşısında nasıl davranması gerektiğini baba öğretmektedir. Ebeveynlerin rollerin belirlenmiş olmasının aile içi çatışmaları en aza indirdiğini söylemek mümkündür. Çünkü her birey sınırları içerisinde hâkimiyetini rahatça yerine getirmektedir.

Hikâyelerde çocukların cesur olarak yetiştirildiği görülür. Kazan Bey, düşman gelince tecrübesiz oğlunun kenarda gizlenmesini ister. Oğul babasının

sözünü kırmaz, fakat savaşta aşka gelip yiğitlerini alarak savaşa katılır ve esir düşer. Kazan durumu fark edemez. Düşman çekilince oğlunu yerinde bulamayınca beyleri “Oğlan kuş yürekli olur, kaçup anasına gitmişdür” deyince Kazan yoldaşı yarıda bırakıp gittiğini düşünerek çok kızar: “Bigler Tanrı bize bir kür oğul virmiş, varayın anı anası yanından alayın, kılıç ile paralayayın, altı bölük ideyin altı yolun ayırında bırağayın, bir dahı kimse yazı yirde yoldaş koyup kaçmaya didi.” (Ergin, 2014: 162). Görüldüğü gibi oğulun cesur olması, onun varlığından daha önemlidir.

Modern dünyanın en önemli eksikliklerinden biri de gelenekleri benimsemiş, kültürel farkındalığı olan bireyler yetiştirilememesidir. Oysa hikâyelerde ideal evlatlar yetiştirildiğini görüyoruz. Uruz, kendisini kâfirlerin elinden kurtarmaya gelen babası Kazan’a şöyle seslenir: “Ağ pürçeklü anam oğul dir iken/Başum bahtı Kazan diyü ağladasın/kayıduban bab girü döngil/Altun ban ivüne sürüp vargıl/Karıçuk olmuş anama umud olgıl/Kara gözlü kız kardaşumıağlatmagıl/Karıçuk olmuş anamı sızlatmagıl/Oğul için ata ölmek ayıp olur.” (Ergin, 2014: 169). Kazan oğluna “Güçlü bilüm kuvveti canum oğul/karangulu gözlerüm aydını oğul.” (Ergin, 2014: 170-171) diye seslenir ve kendisini kurtaracağını belirtir. Aksi hâlde “Menim namusum kanda vara oğul” diye söyler. Hanımı Burla Hatun onu takip eder ve oğlunun kurtulmasında o da savaşır. Türk ailesinde kadın hem evini hem de aile fertlerini korumak için erkeğin gösterdiği cesareti gösterebilecek cesarete sahiptir, böyle yetiştirilir. Fakat şartlar gerektirmedikçe bu konuda eşinin önüne geçmek istemez.

Hikâyelerde kahramanlık ve topluma fayda söz konusu olduğunda yiğitlerin, gençlerin babalarını ve annelerini dinlemedikleri görülür. Fakat bu duygusal ve bireysel tavrın, toplumsal tavır yanında sönük kaldığını görmekteyiz. Basat, Oğuz’a musallat olan Tepegöz’ü öldürmeye karar verince babası “Oğul ocağum issüz koma, kerem eyle, varma.” dese de Basat “Yoğ ağ sakallu aziz baba varuram.” der (Ergin, 2014: 211). Nihayetinde gidip cesaretini gösterir.

Türklerde oğul babanın yerini alacak şekilde yetiştirilir. Bu hem mal mülk bağlamında hem de toplumsal statü bağlamında geçerlidir. Fakat çocuğun bu statüyü bizzat hak etmesi gerekmektedir. Begil’in avda ayağı kırılınca evine gelir. Bunu haber alan kâfiler onu esir almak isterler. Begil durumu oğluna anlatır. Ona “Öleyim ağzun için oğul, ola kim menüm kiçmiş günümi andurtmayasın didi. Mere geyimüm getirün oğlum geysün, al aygırum getirün oğlum binsün, il ürkmedin oğlum meydana varsun girsün didi.” (Ergin, 2014: 221). Sonuçta oğlu büyük bir kahramanlık gösterir, yenileceği yerde Allah’a yalvararak düşmanı yenmeyi başarır. Görüldüğü gibi Türklerde evlat her an babanın yerini alacak

şekilde ve inançlı olarak yetiştirilmektedir. Zamanın gerektiği şekilde yetiştirilen Oğuz gençleri, başarısızlıkla karşı karşıya kalma durumunda duaya sığınıp Allah'tan yardım isterler. Dolayısıyla manevi güç ve dini inanç bireyin ayakta kalmasına yardımcı olmaktadır. Duanın ve inancın insanın başarılarında ne denli etkili olduğunu görme açısından önemli bir örnektir. Onlara bedensel gücü ve bu güç yetersiz olduğunda ilahî güce sığınılması gerektiğini hep aile öğretmektedir.

3. Ebeveyn Arası İlişkiler

Dede Korkut hikâyelerinde kişinin bireyselleşmesi, toplumsal yapı içerisinde bazı aşamalardan geçiş ile gerçekleşir. Bu aşamalarda birey hem fiziksel hem de ahlâkî olgunluğa erişir. Süreç benlik farkındalığı ile başlar ve kişilik, kimlik bütünleşmesine doğru gider (Çetinkaya, 2015: 80). Bu sürecin başından sonuna kadar öncelikle bilinçli bir aileyi ve daha sonra toplumu görürüz. Aile ve toplum birbiriyle çatışmadan, bilinçli olarak göçebe toplumun şartlarına uygun bir birey yetiştirmektedir. Yetişen birey de nasıl bir ailenin ve toplumun ferdi olduğunu bilmekte, sorumluluklarını aklını ve kendisine aktarılan geleneksel bilgisiyle yerine getirmektedir. Bu süreçte hem ebeveynleri hem de toplumdaki diğer insanlarla sağlıklı bir iletişim kurmaktadır. Ebeveynlerin kendi aralarındaki çocukları ve çevrelerindekiyle kurdukları iletişim, sorunların çözümü ve ülkelerin gerçekleşmesine pozitif olarak yansımaktadır.

Türk ailesinin temel süsü çocuktur. Türklerin aile kurmalarının en önemli nedeni çocuk sahibi olmak istemeleridir. Değişen dünya şartlarında ebeveynlerin sahip olmak istedikleri çocuk sayısında azalma olmakla birlikte Türk ailelerinin hâlâ birden fazla çocuk sahibi olmak istediklerini görmekteyiz. Bu durumu kültürel bellekle açıklamak mümkündür. Oysa günümüzde kadının iş hayatında aktif rol alması ve ailenin ekonomik şartları bu konuda belirleyici olmaktadır. Dede Korkut hikâyelerinde hem az çocuklu hem de çok çocuklu ailelere rastlamak mümkündür. Genel anlamda bir iki çocuk sahibi olmakla birlikte sadece Bamsı Beyrek'in yedi kız kardeşi olduğundan bahsedilir.

Ebeveynler arası ilişkilere verilecek en çarpıcı örnek Boğaç Han hikâyesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Dirse Han ve eşinin çocuksuzluğu üzerinden kurgulanmıştır. Dirse Han bir gün hanlar hanı Bayındır Han'ın şölenine gider, fakat Bayındır Han'ın "Oğlu kızını olmayanı Allah Ta'ala kargayuptur, biz dahı kargaruz." sözü gereği oğlu kızını olmadığı için kara otağa oturtulmuş, altına kara keçe döşenmiş, önüne kara koyun yahnisi getirilmiştir. Bu aşağılanmaya dayanamayan Dirse Han şöleni terk edip evine gelmiştir. Eşini çağırıp ilk karşılaşmasında "Berü gelgil başum bahtı ivüm tahtı/ İvden çıkup yoriyanda selvi boylum/Topuğında sarmaşanda kara saçlum/Kurılı yaya benzer çatma

kaşlum/Koşa badem sığmayan tar ağızlum/Güz almasına benzer al yanaklum” diyerek eşini övmüştür. Daha sonra çocuksuzluğunun sebebini “Senden midür, benden midür, Tanrı Ta’ala bize bir batman oğul virmez, nedendür?” diye sormuştur. Bir ara celallense de eşi “Bana kazab itme, incinüp acı sözler söyleme.” demiş ve çocuk sahibi olmaları için neler yapması gerektiğini belirtmiştir. Hatununa göre kurbanlar kesmeli, tüm Oğuz beylerini davet etmeli, açları doyurmalı, çıplakları giydirmeli, büyük toy yapmalı, tepe gibi et yığmalı, göl gibi kırmızı sağımalı ve hacet dilemelidir, belki bir ağzı dualının alkışıyla çocuğu olacaktır. “Dirse Han dişi ehlinün söziyle ulu toy eyledi, hâcet diledi.” (Ergin, 2014: 77-81) ve bir oğul sahibi oldular. Dirse Han’ın çocuksuzluğunu sorgulaması geleneğin, değer yargılarının ve kuralların temsilcisi olarak hem yaşanan zaman hem de gelecek için yapılmaktadır (Çetinkaya, 2018: 144). Burada çocuksuzluğa rağmen hem kadının hem de erkeğin yaşamına devam etmeleri ve bunu sorun etmemeleri çok ilginçtir. Ne zaman ki sosyal ve siyasal baskıya uğramış, işte o zaman durumun farkına varmışlardır. Dirse Han küçük düşürülmesine rağmen eşini güzel sözlerle karşılamış ve çocuksuzluğun nedenini sadece ona bağlamamıştır. Çağdaş bir aile ferdi gibi davranmıştır. Eşinin çocuksuzluk problemini çözecek önerisini hemen kabul etmiş, bu sayede çocuk sahibi olmuşlardır. Eşlerin birbirlerini suçlamaları söz konusu olmamış, aksine problemin çözümüne odaklanmışlardır. Bu Türk ailesinde erkek ve kadın aile içerisinde eşit derecede söz sahibidir ve kadın evin/ailenin tahtında oturacak kadar güçlü bir konumdadır. Böyle bir aile tüm sorunların üstesinden gelebilir.

Çocuksuzluk karşısında ebeveynler arasındaki sarsılmayan ilişkinin bir diğer cephesini çocuğun yitirilmesinde görmekteyiz. Zorla sahip olduğu tek evladının avdan dönüşünü sabırsızlıkla bekleyen anne, av dönüşü oğlunu eşinin yanında göremeyince annelik içgüdüğü ile olumsuz şeyler olduğunu hisseder, fakat yine de eşine hitabında saygı ve sevgiyi eksik etmez. Ona “Berü gelgil başum bahtı ivüm tahtı/Han babamun güvegüsü/Kadın anamın sevgüsü/Atam anam virdüğü/Göz açuban gördüğüm/Könül virüp sevdiğüm.” diye seslenir. Bunları söyledikten sonra gerekirse çocuğu için kâfire saldırmayı, onun uğrunda parça parça olmayı göze aldığı belirtir. Kararlı oluşunu “Han babamun katına ben varayum/Ağır hazine bol leşker alayın/Azgun dinlü kâfire ben varayım/Paralanup kazılık atumdan inmeyinçe/kol bud olup yir üstine düşmeyince/Yalunuz oğul yollarından dönmeyeyim.” diye ifade etmektedir. Bey cevap vermez, yanındaki kırk namert çocuğun avda olduğunu söyler. Daha sonra eşi Dirse Han’ın biricik oğullarını öldürmek istediğini öğrendiği hâlde ona bu durumdan bahsetmez, çocuğunu bulur ve iyileştirir. (Ergin, 2014: 86-90). Annelik heyecanına ve duygusallığına rağmen eşiyile arasındaki ilişki asla sarsılmaz.

Çocuğunu bulmak için farklı bir yol izler ve başarılı olur. Eşinin yaptığı hatayı asla dillendirmemiştir, zaten eşi yaptığı hatayı daha sonra kabul etmiştir. Aileyi eşlerden birinin yaptığı yanlış işler değil, bu işlerin sürekli dile getirilmesi sarsmaktadır. Oysa Oğuz toplumunda yanlış eylemler zamana bırakılır ve bireyin bunu kabullenmesi sağlanır. Fakat baba ve anne olumsuzlukların bertaraf edilmesi için azimli bir şekilde çalışırlar.

Dede Korkut ailelerinde çocuk sevgisi anne ve baba arasında çatışmaya neden olmaz. Çocuk konusunda fertlerden birinin hata yapması ebeveynleri karşı karşıya getirmez. Onlar probleme değil, problemin çözümüne odaklanırlar. Bir hikâyede Kazan Bey oğlunu bıraktığı yerde göremeyince onun savaştan kaçtığını düşünür ve eve gelir. Hatta yanındaki beyler “Oğlan kuş yürekli olur, kaçup anasına gitmiştir.” derler. Oğlunun ilk avı diye hazırlıklar yapan Burla Hatun onu eşi Kazan’ın yanında göremeyince ağlar, sızlar, fakat eşine saygıda kusur etmez. Sadece Uruz’un nerede olduğunu söylemezse içindeki yangından dolayı ona kötü söz/beddua edeceğini söyler. “Anası oğlanun böyle digeç Kazanun akli başından gitdi, kara bağı sarsıldı, düm yüreği oynadı, karangulu gözleri kan yal toldı, aydur: Görklüm, oğul gelse senden mi sorar idüm, korhma kayurma avdadur, avda kalan oğul için kayurmagıl.” diyen Kazan Bey, çocuğun esir olduğunu anlar, onu bulup getirmesi için eşi Burla Hatun’dan yedi gün mühlet ister (Ergin, 2014: 162-167). Kazan Bey hatasının farkındadır ve bunu telafi etmek için yorgun atıyla tekrar oğlunu aramaya çıkar. Evladın yitirilmesi karşısında annenin heyecanı ve duygusallığına rağmen kocasına olan saygı sınırlarının farkında olduğu görülür. Sorumluluğun farkında olan Kazan Bey de çocuğu bulmak için eşinden bir süre talep etmektedir. Burada evladın yitirilmesi karşısında babanın da sarsıldığı görülmektedir. Fakat ebeveynler birbirini suçlama eylemine girmezler. Çünkü böyle bir tavır aile bağlarını zayıflatmaktan öte bir işe yaramayacaktır.

Kadının ailede yönlendirici, akıl verici, geleneği koruyucu ve yaşatıcı tavrının bir örneğini de Begil Oğlu Emren’in hikâyesinde görürüz. Begil ava gider, Kazan hünerin erde değil, atta olduğunu söyleyince kızıp evine gelir. Kendisini karşılayan oğlanlarının başını okşamaz. Hatununa hiçbir söz söylemeyince hanımı sebebini sorar. O da durumu anlatıp hana asi olduğunu belirtir. Hatunu “Yigidüm big yigidüm, padişahlar Tanrının kölgesidür, padişahına asi olanun işi rast gelmez.” der ve ona ava çıkıp gönlünün açılmasını söyler. “Begil gördi hatun kişinün akli kelecisi eyüdü.” (Ergin, 2014: 217-218). Ebeveynlerin birbirlerinin üzüntülerini anlamaları, onların dertlerine ortak olmaları ve çözüm üretmeleri ailenin ayakta kalmasının temel esaslarından biridir. Dışarıda yaşanan olumsuzlukların evin içine yansması, aileyi olumsuz

etkilemektedir. Kadın bu durumda eşine yol göstermekte ve çözüm üretmektedir. Günlük hayatın dertleriyle gerilmiş ve mutsuz bireylerin ebeveynlik görevlerini yerine getiremeyeceği aşıkârdır. Bu yüzden Begil, eşinin mantıklı sözünü kabul etmiş ve ava çıkmıştır.

4. Ebeveyn-Çocuk Arası İlişkiler

Hikâyelerde ebeveynlerin çocukları ile olan ilişkileri o dönem Türk aile yapısının içeriği hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir. Aile içi ilişkilerin niteliği aynı zamanda anne ve babanın bireyin sosyalleşme sürecini nasıl kurguladığını ortaya koymaktadır. Dirse Han hikâyesinde kahramanlığını ispat eden çocuğa hem Dede Korkut tarafından ad verilir hem de babasından oğlu için beylik istenir. Beylik unsuru olarak atlar, koyunlar, develer, giysiler, ev vs. verilmektedir. Bu durum babanın gücünün, mallarının paylaşımı anlamına gelmektedir. Böylelikle çocuğun statüsü değişmekte ve o da babası gibi bey olarak anılarak sosyalleşme sürecinde önemli bir aşama kaydedilmektedir. Dirse Han oğlunun kahramanlığını görmediği hâlde Dede Korkut'un sözüyle oğluna gereken statüyü düşünmeden vermiştir. Dolayısıyla dışarıda, toplum nazarında gerçekleşen bir kendini ispat etme eylemi, babanın oğluna güvenmesini sağlamıştır. Üstünlük ve kendine güven duygusu Oğuz geleneğinin bir değer ölçüsüdür ve bu çerçevede ortaya konulan davranışlar toplum yaşantısını şekillendirip yeni nesli teşvik etmekte ve onları hayata hazırlamaktadır (Öztürk, 1980: 199). Hikâyelerde on beş, on altı yaşına basan erkek çocuk ergen olmalıdır, bu yaşa gelen birey toplumun kendisinden beklediği sorumlulukları da yerine getirmelidir (Karabaş, 1996: 42). Kendisini ispat eden çocuğa beylik verilmesini onaylayan ise toplum kendisidir. Aksakallıların onayını alan çocuğa bu mevki verilmektedir. Yapılan başarıların ödüllendirilmesi ve toplum tarafından onaylanması bireyin sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır. Ebeveynlerin çocuğun başarısı nedeniyle onunla gurur duyması Türk toplumunda önem verilen hususlardandır. Çocuğun bunun farkında olması, onun için bir teşvik niteliği taşımaktadır. Oğul Boğaç Han, ilk avında at koşturmasına, kılıç çalmasına ve ok atışına bakıp babasının sevinmesi ve kendisiyle gurur duyması için büyük gayret gösterir: “Babam at segirdişüme baksun kıvansun, oh atışuma baksun güvensün, kılıç çalışuma baksun sevinşün diridi.” (Ergin, 2014: 85). Bamsı Beyrek hikâyesinde oğlu olmayan Pay Püre Bey, oğul sahibi olmayı benzer nedenlerle istemektedir: “...menüm dahı oğlum olsa, Han Bayındırın karşusun alsa tursa kullık eylese, men dahı baksam sevinsem kıvansam güvensen.” (Ergin, 2014: 116). Bu bey oğlu olmasını Bayındır Han’a hizmet etmesi ve buna bakarak sevinmek için istemektedir. Burada Bayındır Han en üst erki yani devleti temsil etmektedir. Babalar babalık duygularını tatmin etmek için değil, devlete,

ülkesine hizmet edecek oğul sahibi olmakla gurur duymaktadır. Görüldüğü gibi babalar, dönemin şartları içerisinde itibar edilen ve toplumu korumaya yönelik becerilere önem vermekte ve bunlara sahip çocuklara güvenmektedirler. Bunun bilincinde olan çocuklar babanın istediği tarzda bir evlat olma yolunda gerekli hassasiyeti ve babaya bağlılığı göstermektedir.

Hikâyelerde evlat sevgisinin tek taraflı olmadığını görüyoruz. Çocuk ve ebeveynler arasında güçlü bir saygı ve sevgi vardır. Yaralı Boğaç kendisini kurtarmaya gelen annesini görünce ona “Berü gelgil ak südin emdüğüm kadunum ana/Ağ pürçekli izeetlü canum ana” şeklinde hitap eder. Burada anne-oğul arasındaki içten sevgiye şahit oluruz. Dirse Han’ın yiğitleri onu esir edip kâfir illerine götürür. Bunu duyan eşi oğluna, babasını kurtarmasını söyler: “Hanum oğul kalkubanı yiründen örü turgıl, kırk yigidün boyuna algıl, babanı ol kırk namerdden kurtargıl, yorı oğul baban sana kıydiy ise sen babana kıymagıl didi. Oğlan anasının sözün sımadı.” (Ergin, 2014: 89-91). Annesinin bir sözüyle oğlan babasını kurtarır. Dirse Han, kırk yiğidin yanlış yönlendirmesi ile oğlunu öldürmeye teşebbüs etse de eşi, hem çocuğunu hem de Dirse Han’ı kurtarmıştır. Ailelerin başa gelen felaketlerde sabırlı ve akıllı olmaları aileyi ve bireyleri tehlikeden kurtarma bağlamında işlevsel bir niteliğe sahiptir. Boğaç Han’ın babası kendisini kurtarmaya gelen oğlunu tanımaz, yaptığı suçun farkındadır. Babasıyla konuşurken oğlu onu “aklı şaşmış, bilgisi yitmiş koca baba” (Ergin, 2014: 94) diye betimlemektedir. Hikâyelerde çocukların babalarını rahatça eleştirebildikleri, babaların çocukların haklı oldukları yerde bu eleştirileri kabul ettikleri görülür.

Salur Kazan’ın evinin yağmalandığı hikayede Salur Kazan’ın eşi ve oğlu Uruz esir olur. Kâfirler Salur Kazan’ın eşine kadeh sundurmak isterler, fakat kırk kızdandan hangisinin onun eşi olduğunu bilemezler. Kâfirler bir hileye başvururlar, Uruz’dan bir parça et alıp kavurma yapacaklardır, kim yemezse annesi ortaya çıkacaktır. Namus ile oğul arasında bocalayan anne, durumu oğlu Uruz’a anlatır. Uruz ise “ Ağzun kurısun ana, dilün çürisün ana, ana hakkı Tanrı hakkı degülmiseydi kalkubanı yirümden turay idüm, yakan ile boğazundan tutay idüm...atam Kazan namusunu sımayasun, sakın. ” der (Ergin, 2014: 107). Görüldüğü gibi namus konusunda evlatlar anneye karşı tavır değiştirir ve söylenmemesi gereken sözleri söyleyebilirler. Aile içinde temel değerlerin yaşatılması, bireylerin canından daha önemli görülmektedir. Burada annenin içinde bulunduğu çıkmazda oğluyla istişare etmesi ve onun sözüne göre hareket etmesi, erkek evladın namus konusunda babanın temsilcisi olarak görüldüğünün işaretidir.

Ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkileri çocukların evlenme isteklerinde de görmekteyiz. Günümüz Türk ailesinde çocuklar evlenme isteklerini babaya bildiremezler, durumu sadece annelerine ifade edebilirler. Oysa değişen dünyada çocukların mutluluğu için hem anneye hem de babaya rahatça söylenilebilmesi ve bu konuda istişare edilmesi arzu edilir. Hikâyelerde erkek çocuklar evlenme isteklerini babalarıyla rahatça konuşabilmektedirler. Bamsı Beyrek hikâyesinde, beşik kertmesi olan Banu Çiçek ile aralarında nişan yapan Bamsı Beyrek eve gelir, babası Oğuzda neler gördüğünü sorar. Baba ve oğul arasındaki konuşma şöyle devam eder: “Ne göreyim, oğlı olan ivermiş, kızı olan köçürmüş. Babası aydur: Oğul ya seni ivermeh mi gerek? Beli pes ağ sakallu aziz baba ivermeh gerek didi. Babası aydur: Oğuzda kimün kızın alı vireyin didi. Beyrek aydur: Baba mana bir kız alı vir kim men yirümden turmadın ol turmah gerek, men kara koç atuma binmedin ol binmeh gerek, men karımuma varmadın ol mana baş getürmek gerek, bunun gibi kız alı vir baba mana didi. Babası Pay Püre Han aydur: Oğul sen kız dilemezsin kendüne bir hampa ister imişsin.” (Ergin, 2014: 124). Kan Turalı hikâyesinde de Kan Turalı ile babası arasında benzer konuşmalar geçer. Kan Turalı evlenmek istediği kızda benzer özellikleri sayınca babası ona “Oğul sen kız istemez imişsin bir cılasun bahadır ister imişsin, anun arkasında yiyesin, içesin hoş kiçesin.” der. Oğlundan evet cevabını alınca babası ona “Oğul kız görmek senden mal rızk virmek benden.” der. Kız aramaya giden Kan Turalı istediği kızı bulamayınca evine döner. Bunun üzerine babası ile arasında şu konuşmalar geçer: “Oğul kız buldun mı? Kan Turalı aydur: Yıkılsın Oğuz illeri, mana yarar kız bulımadum baba didi. Babası aydur: Hey oğul kız dileyü varan böyle varmaz. Kan Turalı aydur: Ya niçe varur baba didi. Kanglı Koca aydur: Oğul sabah varup öylen gelmek olmaz, öylen varup ahşam gelmek olmaz, oğul sen mala becid ol yığ, men sana kız arayı gideyim didi.” (Ergin, 2014: 185). Burada bir baba ile oğulun evlenilecek kızı arama konusunda ne kadar rahat olduklarını görüyoruz. Ayrıca bu konuda baba, oğluna hem tecrübesini aktarmakta hem de kendisi kız ararken evin sorumluluğunu ona bırakmaktadır. Görüldüğü gibi Oğuz Türkleri çocuklarına güvenmekte ve onları bu güven içinde yetiştirmektedirler. Burada ayrıca evlilikte ailelerin çocuklara uygun, onlara denk eş bulma konusunda yardımcı olduklarını görürüz. Günümüzdeki erkek çocuk ile baba arasındaki ilişkilerle kıyasladığımızda geçen zaman sürecinde Türk toplumunda erkek çocuğun babadan uzaklaştığını söylemek mümkündür.

Günümüzde ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkilerin bozulma nedenlerinden biri de evlenen çocukların aileleri ile birlikte yaşama zorunluluğudur. “Dağ dağ üstünde olur, ev ev üstünde olmaz” anlayışına sahip Türklere aile bireyleri evlenince evleri ayrı kurulmaktaydı. Bu anlayışın izlerine

Bamsı Beyrek hikâyesinde rastlamaktayız: “Oğuz zamanında bir yiğit ki ivlense oh atar idi, okı ne yirde düşse anda gerdek diker idi. Beyrek Han dahı okın atdı, dibine gerdeğin dikti.” (Ergin, 2014: 129). Yeni evlenen gençlerin ayrı evlerde yaşaması geleneği ekonomik zorunluluklardan dolayı ülkemizde devam ettirilememiştir. Ekonomik engel ortadan kalktıktan sonra bu alışkanlığın terk edilememesi, gelinler ile kayın valideler arasında kavgaların başlamasına, nihayet aile içi anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Bu yüzden anne ve babaların evlatlarının ayrı evlerde yaşaması geleneğini devam ettirmeleri gerekmektedir.

Çocukların ebeveynlerinin sözlerini yerine getirme konusunda hassas oldukları görülür. Düşmanın geldiğini gören Kazan Bey, oğlu Uruz tecrübesiz olduğu için kâfirle savaşmasını istemez. Uruz ise babasına “ A big baba işidürem/Amma Arafat’da irkek kuzı kurban için/Baba oğul kazanur ad için/Oğul da kılıç kuşanur baba gayreti için/Menüm de başum kurban olsun senün için” (Ergin, 2014: 160) diyerek savaşmak ister. Fakat babası müsaade etmez. Uruz babasının sözünü kırmaz. Anlatıcı burada şöyle açıklama yapar: “Ol zamanda oğul ata sözün iki eylemez idi, iki eylese ol oğlanı kabul eylemezler idi.” (Ergin, 2014: 160). Baba ve anne sözü dinleme Oğuz toplumunda genel geçer bir kuraldır. Anne ve babaların, hatta eşlerin sözleri derhal yerine getirilir.

Ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkilerin en dikkate değer örneklerinden birini Deli Dumrul hikâyesinde görmekteyiz. Deli Dumrul’un canı, Allah’ın emriyle canının yerine can bulması karşılığında azat edilecektir. İlk önce babasına gider, daha sonra annesine gider, fakat her ikisi de “Dünya şirin can aziz/Canımı kaya bilmen bellü bilgil” (Ergin, 2014: 181-182) diyerek evlatları için canlarını vermek istemezler. Can bulamayınca Azrail yanına gelir, Deli Dumrul “yad kızı halalum” dediği eşi ve iki oğlu ile vedalaşmak ister. Eşine bütün malını kendisine bıraktığını belirttikten sonra “Gözün kimi tutar ise/Könlün kimi sever ise/Sen ana vargil/İki oğlançuğı öksüz komagıl” diyerek vasiyetini belirtir. Durumu öğrenen eşi Deli Dumrul’un hatasını sorgulamadan “Göz açuban gördüğüm/Könül virüp sevdiğüm/Koç yigidüm şah yigidüm” diye hitap eder, “Senün ol muhannet anan baban/Bir canda ne var sana kıyamamışlar.” der ve canını seve seve vermeye razı olur (Ergin, 2014: 183). Hikâyenin sonunda Hak Teâla anasının ve babasının canını alarak onlara yüz kırk yıl ömür verir. Bu örnekte aile kurumunun önemi vurgulanmaktadır. Anne ve baba bir ailedir, Deli Dumrul ise eşiyile başka bir aile kurmuştur. Sorunlar artık aile içinde halledilmelidir. Eğer birisi canını vermiş olsaydı bu aile dağılmış olurdu. Eşlerin bu aileyi yaşatmak için sebeplere takılmadan büyük fedakârlıklar yapması gerekir. Deli Dumrul çocuklarının öksüz kalmaması için eşinin evlenmesine de müsaade etmektedir. Ayrıca Deli Dumrul,

annesi ve babası canlarını vermediği için onlara kızmamıştır. Çünkü yaptığı eylemlerin sorumluluğunun kendisine ait olduğunu bilmektedir.

Kazılık Koca, oğlu bir yaşından iken kâfirlere esir olur ve oğluna babasının tutsak olduğu söylenmez. Oğlu Yigenek bu sırrı öğrenenince “yüreği oynadı, kara bağı sarsıldı.” Daha sonra büyük bir kahramanlık göstererek babasını kurtarmayı başarır (Ergin, 2014: 199-206). Salur Kazan kâfirlere esir olur, oğlu Uruz’a babasının kim olduğu söylenmez. O dedesi Bayındır Han’ı babası zannetmektedir. Büyüyünce gerçeği öğrenir, babasının esir olduğunu söylemediği için annesine kızar: “Ana hakkı Tanrı hakkı degül imiş ise/Kara polad öz kılıcum tartayidüm/Gafillüçe görklü başun keseyidüm/Alça kanun yir yüzine dökeyidüm.” Annesi ağlayarak “ Oğul baban sağdur ammma söylemege korharidüm, kâfire varasın kendüzünü urasın helâk olsası, anuniçün sana dimezidüm canum oğul.” diye cevap verir. Uruz, Oğuz beyleri ile babasını kurtarmaya gider. Sonunda babası kurtulur (Ergin, 2014: 234-243). Tutsaklık Oğuz beyleri için namusa eş bir kavramdır. Bu yüzden bu konuyu ailenin çocuktan gizlemesi, çocuğun onuruna dokunmuştur. Dolayısıyla namus ve tutsaklık gibi konularda çocukların annelerine karşı sözlerinde biraz sert ifadeler kullandıkları görülür. Fakat bu sadece sözde kalmaktadır.

Sonuç

Hikâyelerden hareketle kültürel belleği tanımaya, bu sayede anne ve babaların gerek kendi aralarındaki ve toplumdaki diğer fertlerle, gerekse evlatları ile olan ilişkilerinin mahiyetini ortaya koymaya çalıştık. Yaklaşık sekiz yüz yıl öncesi Türk aile yaşantısından günümüze tevarüs eden çeşitli uygulamalar ve değer verilen kavramlarda büyük bir değişiklik olmasa da günümüz ebeveynlerinin çağın şartlarına göre bazı uyarlamalara gitmeleri, çocuklardan beklentilerini kültürel ve toplumsal bağlamda yeniden oluşturmaları gerekmektedir. Bu durumda mevcut malzemelerin günümüz dünyasına uyarlanması veya güncelleştirilmesi yapılarak bir anlamda edebî metinlerin çağları aşan anlam dünyasına nüfuz edilmesi gerekmektedir.

Oğuz toplumu bireyin fiziksel gücünü ve aklını kullanmasını, avcılık ve savaş becerisi kazanmasını hem bireyin kendi ayakları üzerinde durması hem de bu öğrendikleri ile topluma ve ülkeye faydalı olması bağlamında düşünür. Toylarını, eğlencelerini, eğitimlerini çocuklarının sosyalleşmesi bağlamında araç olarak kullanır. Söylemleri ve eylemleri ile yaşanan çağın şartlarına göre onların tek başlarına ayakta durabilecekleri, çevreleri ile sağlıklı iletişim kurabilecekleri,

kararlı, değerlere önem veren, kendine güvenen bireyler yetiştirmişlerdir. Günümüz ebeveynleri ise çocukların iyi bir eğitim almasını, iyi bir mesleği olmasını hayal eder ve çocuğun yeteneklerini görmezden gelerek onların meslek seçiminde yüksek gelir ve statüye odaklanır. Bireyselliğin öne çıktığı bu süreçte bireyin sosyalleşmesi ve toplumla nasıl kaynaşabileceği üzerinde durulmaz. Kültürel unsurlara, temel duygulara, inançlara ve ahlaki kavramlara pek değinilmez. Üzerinde durulsa da bunların eyleme dönüşmesinde büyük çıkmazlar yaşanır. Oysa değişen dünyada ailenin kutsallığı, aile bireyleri arası ilişkiler, ideal evlat olma, namus, fedakârlık, topluma ve ülkeye faydalı olma gibi konularda ebeveynlerin bilinçli olmaları ve çocuk eğitiminde bu konuda hassas olmaları gerekir.

Çocukların kendilerine güven duymaları ve yaptıkları eylemlerde ailenin ve toplumun desteğini almaları sağlıklı birey açısından çok önemlidir. Bu yüzden aile içerisinde çocuğa söz hakkı tanınmalı, ebeveynlerin yaptıkları hataları çocukların uygun bir dille ifade edebilmelerine olanak sağlanmalıdır. Oğuz toplumunda evlatların baba karşısında onların hatalarını rahatça söylemeleri ve babaların bu konuda onları desteklemeleri günümüz ailelerinin örnek alması gereken davranışlarındandır.

Günümüz ebeveynlerinin çocukların hangi süreçlerden geçerek sosyalleşebileceklerini, iyi bir bireyin nasıl yetişeceğini yeniden kurgulamaları gerekmektedir. Bu eksiklik sağlam karakterli birey yetiştirmeye büyük bir engel teşkil eder. Oysa Oğuz toplumu çocuklarının bireysellikten toplumsallığa geçiş sürecini ve bu süreçlerde yapılacakları iyi bilmektedir. Ad almaktan evlenip bağımsız bir aile kurma sürecine kadar yapılanlar hep bireyi olgunlaştırma amacıyla kurgulanmaktadır.

Günümüzde aile kurma niyetinin ve eş seçme niteliklerinin sağlıklı bir aile kurmaya engel olduğu görülür. Ailenin ve eğitim sisteminin, ideal aile kurma konusunda çocuğu bilinçlendirecek bir eğitim vermesi gerekir. Bu konuda Oğuz toplumu önce kendini tanıyan bir birey yetiştirmiş, sonra onun istediği tarzda bir insanla evlenmesine karışmamıştır. Günümüzde bireyler kendilerini tanımamakta ve eş seçiminde mantıklı kararlar verememektedirler. Bu da ailenin kısa sürede dağılmasına neden olmaktadır. Oysa Oğuz toplumunda eşler birbirleri için canlarını vermeye hazırdır, çocuksuzlukta birbirlerini suçlamazlar, sorunları çözmeye odaklanırlar, tutsak olan nişanlılarını ve savaşa giden sevdiklerini yıllarca beklemeyi kabul ederler. Sorunlarını ev içerisinde çözer ve hatalar üzerine konuşmazlar.

Dede Korkut hikâyeleri Türk toplumunda ideal davranışlara sahip, geleneği ve toplumu koruyacak bireylerin yetiştirilmesini öne çıkarırken, sıklıkla bu bireylerin yetişmesinde etkin rol oynayan anne ve baba davranışlarına vurgu yapmaktadır. Bu davranışların tahlil edilmesi ve kültürel arka planının sorgulanması, sağlıklı bir ebeveyn algısının çerçevesini ortaya çıkaracaktır. Günümüz ebeveynleri hikâyelerde olduğu gibi ideal davranışlara sahip, geleneği ve toplumu koruyacak bireylerin yetiştirilmesine, bireyin sosyalleşmesine öncelik vermelidir. Eserin ülkemizde yaygınlaştırılması ve okutulması, çağdaş dünyada anne baba algılarının kültürel bellekten beslenerek yeniden kurgulanmasını sağlayacaktır. Böylece çağın gereklerine uygun, sağlıklı iletişimin mevcut olduğu bir aile yapısı kurulmuş ve kendini, toplumunu ve ülkesini mutlu edecek nesillerin yetişme ortamı sağlanmış olacaktır. Anne babanın eş olarak uyumu, aile bilincine sahip olmaları, geçmiş kültürel dinamikleri ve davranış kalıplarını öğrenmeleri sağlıklı ve modern bir gelecek inşasında etkin rol oynayacaktır.

KAYNAKLAR

- ABDULLA, Kamal (1997), *Gizli Dede Korkut*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇETİNKAYA, Gülnaz (2015), “Dede Korkut Hikâyelerinde Benlik, Kimlik, Kişilik Üçgeninde Devletlü Oğul, Yiğit ve Eren”, *Türkbilgi*, S. 30, 79-88.
- ÇETİNKAYA, Gülnaz (2018), “Dede Korkut Hikâyelerinde Toplumsal Cinsiyet Kabulleri Bağlamında Kadın ve Erkek Söylemleri”, 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, 143-152.
- DUYMAZ, Ali (2000), “Dede Korku Kitabı’nda Alplarin Eğitim ve Geçiş Törenleri”, *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 97-108.
- ERGİN, Muharrem (2014), *Dede Korkut Kitabı 1-2*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (2007), *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- IRMAK, Yılmaz (2016), “Doğumdan Ölüme Bingöl Geçiş Dönemleri İnanç ve Uygulamaları”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.6, S.11, s.113-132
- KARABAŞ, Seyfi (1996), *Dede Korkut’ta Renkler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÖZDEMİR, Cafer (2014), “Dede Korkut Hikâyelerinde İdeal Türk Gençliği”, *Gençlik ve Kültürel Mirasımız/Uluslararası Kongre*, 173-182.
- ÖZTÜRK, Ali (1980), *Çağları İçinde Türk Destanları*, Ankara: Emek Matbaacılık.

